

Finansal Yönetim için Yeni Bir Model: "Finansal Kriz Önleme Çarkları"

Özlem GÜLERYÜZ*

ÖZ

Ulusal ve uluslararası işletmecilik, dünya genelinde ya da ülkeler özelinde yaşanan çeşitli finansal krizlerden etkilenir. Finansman departmanı yöneticilerine rehber olması planlanan ve literatürdeki çeşitli yöntem ve tekniklerin bir araya getirilmesiyle elde edilen, "Finansal Kriz Önleme Çarkları" (FKÖÇ) adı verilen model, işletmeleri finansal krizlere karşı koruyabilecek bir modeldir. Çalışmanın amacı, "Finansal Kriz Önleme Çarklarının" (FKÖÇ) alan yazına ve bilim dünyasına tanıtılmasıdır. Model, ulusal ve uluslararası işletmelerin finans departmanı yöneticilerinin, finansal krizler nedeniyle yaşadıkları sıkıntılardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Model, daha önce hiçbir yerde kullanılmamış olduğundan, özgün bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir. Çalışma kavramsal bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Doküman taraması, uzman görüşlerinin alınması sonrasında, alınan notlar incelenip yeni model ve kavram keşfedilmiştir. Modelin ayrıntıları ve mecazi altyapısı, literatürle desteklenerek bilim ve iş dünyasına sunulmuştur. Kullanımında şu ana kadar belirlenmiş olan bir kısıt yoktur. Çalışma, Sosyal ve Beşeri bilimler alanında yapılmıştır. Ancak, bu bilim dalının yanı sıra model, farklı bilim alanlarına uyarlanarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Finansal Yönetim, Kriz, Finansal Kriz Önleme Çarkları, FKÖÇ

A New Concept for Financial Management: "Financial Crisis Prevention Gearwheels"

ABSTRACT

Domestic and international business is affected by various financial crises worldwide or country-specific. The model called "Financial Crisis Prevention Gearwheels" (FCPG), which is planned to be a guide for finance department managers and obtained by combining various methods and techniques in the literature, is one of the model that can protect the organizations against financial crises. The aim of this study is to introduce the "Financial Crisis Prevention Gearwheels" (FCPG) to the literature and the science world. The model is based on the problems experienced by the finance department managers of domestic and international organizations due to financial crises. Since the model has not been used anywhere before, it is considered to be original. The study is a conceptual research. Qualitative research method was used. A new concept was discovered by document scanning, taking expert opinions and analysing the notes taken. The details and metaphorical background of the model are supported by the literature and presented to the science and business world. There is no restriction on its use so far. The study is made at Social and Human Sciences area. But, in addition, the model can be used by adapting it to different fields of science.

Keywords: Management, Financial Management, Crisis, Financial Crisis Prevention Gearwheels, FCPG

1. Giriş

Kaos, hayatın her noktasında karşılaşılan bir durumdur. Kaos ortamı, krizler ile sonuçlanmaktadır. Krizler, belirsizlik ortamında nasıl davranılacağına bilinmemesi durumunda, örgütler ve bireyler için istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. Eğer krizler için önceden önlem alınmazsa, işletmeler zor durumda kalacaktır. Kriz, farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Tanımlar incelendiğinde, bilinmesi ve üzerinde önemle durulması gereken temel nokta, krizlerin aşılması için çeşitli yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi ve modellerin oluşturulmasının gerekliliğidir.

Dünya genelinde, birden fazla ülkede ya da tek bir ülke içerisinde, çeşitli finansal krizler yaşanmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bulunan işletmeler/örgütler, başka ülkelerde ya da kendi ülkelerinde zaman zaman yaşanan ve finansal yapıdaki dalgalanmalar sonucu baş gösteren çeşitli finansal krizlere maruz kalmaktadırlar. Bu krizler, krizin çıktığı ülkede konumlandırılan işletmeler yanında, dünya

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar,** Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye/ Asst. Prof., Dokuz Eylül University, İzmir, Türkiye, ozlem.guleryuz@deu.edu.tr

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/ Article Submission and Acceptance Dates: 15.04.2024-23.12.2024

Citation/Atf: Güleriyüz, Ö. (2025). Finansal yönetim için yeni bir model: "finansal kriz önleme çarkları". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 56, 19-34. <https://doi.org/10.52642/susbed.1468289>

üzerindeki diğer işletmeleri de etkileyebilmektedir. Ortaya çıkabilecek krizlerin etkilerinin önlenmesi için önlem alınması konusunda çalışmalar yapılması, işletmelerin sürekliliği için elzemdir.

Krizlerin nitelikleri, ortaya çıkış şekilleri ve çeşitleri farklı olabilmektedir. Nasıl ortaya çıkarsa çıksın, hangi çeşitte, nitelikte veya büyüklükte olursa olsun, krizler kaostan doğmaktadır. Kaos kavramının çıkış noktası, termodinamiğin ikinci yasasıdır. Termodinamiğin ikinci yasası basitçe şunu söyler: Evrende ne zaman bir süreç gerçekleşirse, enerji daima sürecin gerçekleştiği yerden evrene doğru yayılma eğilimi taşır. Örneğin: Ocağa su koyduğunuzda, ısı molekülleri çevreye yayılır. Evrenin düzeni bu şekildedir. Aksi olsaydı, bardağa konulan sıcak su odada bekledikçe soğumak yerine daha da ısınırdı. Oysaki, böyle bir durum ile karşılaşmamaktadır. Termodinamiğin ikinci yasası, temel bilimlerde kabul edilen bir yasadır. Ancak, gerçekleşen olayın kendiliğinden gerçekleştiğini öne sürmesi bakımından eleştiriye açık olduğu düşünülmektedir. Nitekim, kısıtlı bir sürede, sayıca oldukça fazla olan ilgili çalışmaların taranması mümkün olmamakla birlikte, yapılan kısıtlı literatür taraması sonucu, evrende kendiliğinden gerçekleşen bir olay olduğuna ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır.

Termodinamiğin ikinci yasası ve kaos kavramı hangi noktada buluşmaktadır? Kaos, termodinamiğin ikinci yasasında bahsedilen ısı molekülleri gibi çevreye yayılır. Düzensizlik durumu, bu şekilde ortaya çıkar. Sosyal Bilimlerin konusunu oluşturan kaos kavramı, bir fizik kanunu olan termodinamiğin ikinci yasası ile bu şekilde ilişkilendirilir. Sosyal ve Beşeri Bilimler içerisinde kabul gören yasaların, Temel Bilimler için kabul edilen yasalara benzediğini savunan ve Temel Bilimlerde yer alan birçok yasanın aynı ya da oldukça benzer isimlerle Sosyal ve Beşeri Bilimlerde kullanıldığını açıklayan birçok çalışma bulunmaktadır (Acar & Acar, 2002, s. 30; Akün, 2013; Cizreli, 2015, s. 34; Baltacı, 2019, s. 2). Her şey birbiri ile ilişki ve etkileşim içerisinde. İki farklı bilimsel alan düşünüldüğünde, üzerinde çalıştığı özne farklılaşabilir, ancak temel yasaların birbirine benzediğini ifade etmek çok da yanlış olmayacaktır. Bu durumun, bilim tarihinde yapılmış olan pek çok disiplinler arası çalışmayla kanıtlanması olanaklıdır. Kaos durumu içerisinde bahsedilen düzensizlik, aslında bir düzen ifade etmektedir. Kriz durumları da kaos içerir. Kaos önceden tahmin edilip, düzensizlik içerisindeki düzen keşfedilerek, olasılıklar ortaya konulabilirse, krizler başarılı bir şekilde yönetilebilir. Bu düşünceden yola çıkılarak, bilimsel olarak keşfedilmiş bir kriz yönetim modelinin eksikliği fark edilmiştir. Kaos kuramının birçok savı temel alınmış ve bu temel üzerinde "Finansal Kriz Önleme Çarkları" kısaca FKÖÇ olarak adlandırılan model geliştirilmiştir. Çalışmada ilk olarak, konunun kavramsal çerçevesi çizilerek, konu ile ilgili literatüre yer verilmiştir. Devamında, modelin mecazi altyapısı ve işleyişi anlatılmış sonuç ve tartışma bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

2. Literatür Taraması

Kriz sözcüğü, "Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran" olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2023). Kaos ve belirsizlik, sürekli yaşanan bir durumdur. Her ne kadar, bir sonraki adım hakkında tahminler yürütülse bile, gelecek muammadır. Bu nedenle, anlamsal olarak üzerinde durulması gereken sözcüklerden biri de "kaos" sözcüğüdür. Belirsizlik, kaos ve kriz, çalışmanın sacayağını oluşturan üç sözcüktür. Kaos: "Evrenin düzene girmeden önceki biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu" şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2023). O yüzden belirsizlik ortamının, her zaman olmasa da kaos, yani düzensizlik doğurabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Belirsizlik nedeniyle zaman zaman ortaya çıkan bu düzensizlik ise, krizlere, yani sıkıntı ve güçlüklerin yaşandığı buhranlı dönemlere neden olmaktadır. Krizin özelliklerini listelemek için, kriz ile ilgili çeşitli kaynaklar incelenmiştir. Ardından çalışmanın yazarının düşünceleri eklenerek, farklı yazarların (Aykaç, 2001, s. 126; Rosenthal & Kouzmin, 1997, s. 277; Demirtaş & Eğitim, 2000, s. 355; Tuğcu, 2004) çalışmalarında belirttiği görüş ve gözlemleri harmanlanmıştır. Bu çerçevede, krizin özellikleri şöyle sıralanmaktadır:

- Kriz, belirsizlik nedeniyle zaman zaman meydana gelen kaos ortamından doğan bir durumdur.
- Kriz, sinyal verebilir ancak beklenmedik bir durumdur ve aniden ortaya çıkmaktadır.
- Kriz durumu, çeşitli yazarların düşüncelerinin aksine, tahmin edilebilir bir durumdur. Ancak, kesin olarak bilinmesi mümkün değildir. Tahmin edilen kriz durumunun gerçekten yaşanması söz konusu olabilir. Zaten, kriz olasılıklarını tahmin etmeye çalışırken amaçlanan da budur. Ancak

burada ifade edilmek istenen, tahmin edilen kriz durumunun yüzde yüz yaşanıp yaşanmayacağı hakkında, net bir sonuca varılmasının mümkün olmayacağıdır.

- Kriz, korku ve paniğe neden olabilir.
- Kriz anında, önceden önlemler alınmadıysa ve yeterli donanım bulunmuyorsa, hiçbir eylem gerçekleştirilemez. Önlemler alınmış olsa bile, krizin yönetiminde rol alan aktörler gerekli yetkinlik ve inanca sahip değillerse, kriz anında yapılan eylemler ve tüm çabalar yetersiz kalacaktır.
- Krizin işletmelerde, örgütsel yapıları, değerleri ve normları olumsuz yönde etkilediği bilinen bir gerçektir. Kriz, işletmelerde gerçekleştirilen her işte, iş hayatında ve toplumsal yaşamda birçok olumsuzluğu ortaya çıkarmaktadır. İyi yönetildiği takdirde, işletmeler krizden birçok şey öğrenir. Böylece, kriz sonrasında kriz öncesi durumdan daha iyi bir duruma gelmek mümkün olur.
- Krizler, örgütlerin varlığını ve sürekliliğini tehdit eder.
- Kriz, her zaman bir gerginlik yaratmaktadır. Eğer önlemler önceden alındıysa, yapılması gerekenlerin bilinmesi nedeniyle, bu gerginliğin çok büyük bir kısmı ortadan kalkmaktadır.
- Kriz, aniden ortaya çıkar. Bu yüzden, kriz anında çözüm üretmek için yeterli zaman olmayacaktır. Bu nedenle, kriz yönetimi yöntem/modellerine ihtiyaç duyulmaktadır. Uygun yöntem/model işletme tarafından seçilir. Böylece kriz anında işletme, hazırlıklı bir durumda bulunur.
- Kriz önleme uygulamaları, krizin doğası gereği, ivedilikle uygulamaya konulmalıdır.

Kriz, tanımından da anlaşılacağı gibi, üzerinde çok fazla düşünce ortaya konulan, ancak temelde anlam olarak tek bir noktada düğümlenen bir kavramdır. O yüzden, bir durumun ya da bir olgunun kriz olup olmadığı hakkında karar vermek, o kadar da güç değildir. Aykaç'a göre (2001), bir olguya kriz adı verilebilmesi için üzerinde önemle durulması gereken nokta, olgunun taşıdığı özellikler değildir. Önemli ve ayırt edici nokta, olgunun nerede (hangi sektörde, hangi ülkede) meydana geldiği, etkisinin ve niteliğinin neler olduğudur. Örneğin: Bir ülkede tekstil sektöründe bir finansal kriz ortaya çıktığı kabul edilsin. Bu noktada gerçekleşen olayın, bir kriz olup olmadığına, krizin genel özelliklerini taşıyıp taşımadığına bakılarak karar verilmesi yanıltıcı olabilir. Olay objektif olarak değerlendirilerek, gerçekleştiği sektör incelenmelidir. Ardından şu sorular yanıtlanmalıdır:

- Olay tekstil sektöründe, gerçekten olumsuz sayılabilecek nitelikte etkiler bırakmış mıdır?
- Olay, sadece ortaya çıktığı ülkede mi bir olumsuzluğa neden olmuştur?
- Olay, başka ülkeleri de etkisi altına almış mıdır?

Çünkü, ortaya çıkan durum, tekstil sektöründe faaliyet gösteren kısmi sayıda firmada gerçekleşmiş geçici bir durum olabilir. Bu durumda gerçekleşen olay, genel, yerel veya küresel bir kriz olarak adlandırılmaz. Bir olgunun kriz olup olmadığına bu şekilde karar verilir.

Kriz, yani buhran dönemleri, bir ülke içerisinde yaşanabildiği gibi (yerel kriz), birden fazla sınırlı sayıda ülkede ya da küresel çapta tüm dünya ülkelerinde (küresel kriz) yaşanabilir. Yaşanan yerel ya da küresel krizler, genel özellikleri bakımından birbirine benzemektedir. Fakat, küresel olarak değerlendirildiğinde, her ülkenin para birimleri, kültürel yapıları, ekonomik sistemleri vb. farklılık gösterebilmektedir. Ancak, yerel ya da küresel olarak yaşanan krizin ortak sonucu, her ortamda tedirginlik ortaya çıkarmasıdır. Şüphesiz, bu durum istenmeyen bir durumdur. Önlenmesi ya da başarılı bir şekilde atlatılması mümkün olan bu durum çeşitli yöntemler/modeller kullanılarak aşmaya çalışılır. Dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Oluşturulan ve kullanılan her yöntem/model, ülkelerin sahip olduğu yerel, uluslararası ve küresel farklılıkları göz önünde bulundurmalıdır.

Farklı isimlerde birçok kriz türü vardır. Bunlardan biri finansal krizlerdir. Literatürde finansal kriz özel olarak tanımlanmamıştır. Yapılan çalışmalarda, kriz tanımından yola çıkılarak, finansal kriz ile ilgili çeşitli ifadeler yer verilmiştir. Finansal krizler işletmelerin, örgütlerin, ülkelerin ya da tüm dünyanın finansal konularda yaşadığı buhran dönemleri olarak tanımlanabilir. Zaman zaman makro ve mikro düzeyde dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu dalgalanmalar bazen krizlerle sonuçlanabilir. Finansal krizler temelde dört çeşittir: Para krizleri, bankacılık krizleri, dış borç krizleri ve sistematik finansal krizler (Turgut, 2007 , s. 36-39). Döviz krizi olarak da adlandırılan para krizi, "döviz kurunda ve sermaye hareketlerinde meydana gelen beklenmedik ve keskin değişimleri ifade etmektedir" (Demez, 2016, s. 42). Bankacılık krizi ise, bir ya da birden fazla bankaya güvenin sarsılması, halkın aniden ve yaygın olarak mevduatlarını çekmek için

bankalara hücum etmesi olarak tanımlanmaktadır (Parasız, 1999, s. 53). Dış borç krizi adı verilen kriz durumunda, ülkenin kamu veya özel kesime ait dış borçları ve/veya borçluların anapara ve faiz ödemeleri zamanında ödenememektedir ya da ödenmesi konusunda zorluklar yaşanmaktadır (Akar, 2013, s. 84). Son olarak sistematik finansal krizler, finansal sistemi bozan bir şoku ifade etmektedir. Ne tür bir mekanizmanın böyle bir bozulmaya neden olabileceği uzmanlar tarafından araştırılmıştır. Ekonomi uzmanlarının bulmuş olduğu birçok cevap vardır: İrrasyonel borcun yığılması, yanlış fiyatlandırmanın yol açtığı ahlaki tehlike, devlet tarafından sağlanan mevduat sigortası, taraflar arasındaki karşılıklı karmaşık ilişkiler, isteksizlik, ticaret yapacak bayi sayısı, Merkez Bankasının başarısızlığı, finans sektörü dışından gelen şoklar ve banka koşulları bunlardan bazılarıdır (Marshall, 1998, s. 13). Tüm finansal krizlere ek olarak, döviz kuru krizlerinin bankacılık kriziyle birlikte ortaya çıkmasıyla oluşan kriz: "ikiz kriz", borçlanma krizi, döviz kuru krizi ve bankacılık krizinin birlikte ortaya çıkmasıyla oluşan kriz ise: "üçüz kriz" olarak adlandırılır (Claessens & Kose, 2013). Geçmişte yaşanan küresel finansal krizler şunlardır: 1994 Tekila Krizi, 1997 Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi ve 2008 Küresel Finansal Krizi. Türkiye’de yaşanan finansal krizler ise şunlardır: 1994 Finansal Krizi ve 2001 Bankacılık Krizi (Bahar & Erdoğan, 2011, s. 2; Işık, Duman, & Korkmaz, 2004, s. 46; Sivaslıgil, 1999, s. 43-50). Yaşanan krizler, her ülke için zorlukları da beraberinde getirir. Yaşanan her kriz, ülkelerin içerisinde varlığını sürdüren işletmelere çeşitli sıkıntılar yaşatır. Özellikle, yerel ve küresel finansal krizler, örgütler içerisinde en çok finansman departmanları üzerinde baskı kurmaktadır. Finansal krizlerin başarıyla yönetilmesinde, finansman departmanı yöneticileri başı çekmektedir. İyi yönetilemeyen krizler, örgütlere ağır maddi kayıplar yaşatmaktadır. Bu nedenle, genel olarak krizler ve alt başlık olarak finansal krizler ile ilgili teorik ve ampirik birçok araştırma yapılmaktadır. Oldukça yeni bir çalışma olan Haydaroglu’nun (2022) çalışmasında, konu ile ilgili literatüre ışık tutan bilgiler vardır. Çalışma bibliyografiktir. Çalışmada, son erişim tarihi 08.02.2022 olan ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi web sayfasında “Tez Adı” başlığında “Finansal Kriz” sözcüğünün yer aldığı 379 adet tez incelenmiştir. Sonuçlara göre, finansal kriz ile ilgili, en çok tez yazılan yıl 2019 yılıdır. Ana bilim dalı açısından bakıldığında, lisansüstü tezlerde en fazla tezin İktisat, İşletme ve Maliye Ana Bilim Dallarında yazıldığı ortaya konulmuştur (Haydaroglu, 2022, s. 76). Literatürde finansal krizlerle ilgili yapılan makale çalışmalarının da olduğu göze çarpmaktadır. Yapılan çalışmaların (Sufi & Taylor, 2022; Özdemir, 2019; Gülen, 2022; Kendirli & Şenol, 2022; Adrian & Shin, 2010; Oktar & Dalyancı, 2010; Öztürk & Gövdere, 2010; Rudd, 2009; Acharya & Richardson, 2009; Ural, 2003) çoğunlukla, Türkiye’de ve dünyada yaşanan finansal krizleri ele alarak, finansal krizlerin etkileri ve finansal krizlerin önlenmesi için uygulanan politikalar ya da alınan tedbirler ile ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Literatürde aynı zamanda, finansal krizlerin aşılması üzerine yapılan çalışmalarda uygulanan, çeşitli politikalar ya da risk ölçüm yöntemleriyle ilgili açıklamalara yer verildiği anlaşılmaktadır. Finansal krizleri önlemek ya da gerçekleştiğinde zarar görmeden atlatmak için çalışmada oluşturulan modele benzer bir model veya herhangi bir başka modelin açıklandığı bir çalışma literatürde bulunamamıştır.

Özellikle deregülasyon sonrası dönemlerde, finansal piyasalarda ciddi sorunlar yaşanmakta ve bu sorunlar krize dönüşmektedir. Yaşanan kriz durumunun, diğer sektör ve ülkelere yayılma ihtimali yüksektir (Er, 2011, s. 307). “Bulaşma” (contagion) kavramı olarak ifade edilen bu durum, literatürde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Basitçe, bir ülkede yaşanan finansal krizin diğer ülkelere sirayet etmesi şeklinde tanımlanabilir. “Bulaşma” (contagion) kavramı, Eichengreen, Ross ve Wyplosz tarafından (1996), “herhangi bir ülkede kriz yaşandığı bilgisinin, bulunulan ülkede kriz yaşanması olasılığını artırması durumu” olarak ifade edilmiştir. (Eichengreen, Andrew, & Charles, 1996, s. 1). Literatür, konuyu farklı boyutlarıyla ele almış ve hemen hemen hepsi ortak noktalarda birleşmişlerdir. Yapılan çalışmalarda genel olarak şundan bahsedilir: Tek bir finansal piyasada/pazarda şokların oluşmasını sağlayan olası mekanizmalar, diğer finansal piyasalara/pazarlara yayılabilir (Longstaff, 2010, s. 473). Bu yüzden, finansal krizlerin iyi yönetilmesi kritik bir öneme sahiptir. Finansal krizlerin iyi yönetilmesi konusunda literatürde, finansman departmanı yöneticilerine rehberlik edebilecek bir çalışmanın eksikliği fark edilmiştir. Örgütlerin bu tip kriz durumlarına hazırlıklı olması, krizin iyi yönetilmesini sağlar ve iyi yönetilen kriz sonrasında öğrenilenler sayesinde örgüt bünyesinde katma değer ve fayda elde edilir.

3. Yöntem

Çalışmada veri toplama ve analiz stratejileri nitel araştırma yöntemi içerisinde kullanılmıştır. Çeşitli gözlemler yapılmış, uzman görüşleri alınmış ve ayrıca doküman taraması aracılığıyla veri toplanmıştır. Kişisel dokümanlar "katılımcı gözlem metodu" benimsenerek "söylem analizine" tabi tutulmuştur. Bu araştırmada verilerin elde edilmesi, verilerin analizi, yeni bir model ortaya koyma esnasında, elde edilen verilerin kullanılması noktasında etik ilkelere uygun davranılmıştır. Standart sorular sorulmadığı, sadece görüşlere başvurulduğu için, bu çalışma, kapsamı gereği etik kurul onayı gerektirmemektedir.

4. Bulgular

4.1. Yeni Bir Kavram: "Finansal Kriz Önleme Çarkları" (FKÖÇ)

"Finansal Kriz Önleme Çarkları" fizik bilimindeki dişli çarkların çalışma prensipleri esas alınarak, kaos teoreminin belirli birtakım önermeleri çerçevesinde oluşturulmuştur. Örgütsel kuramların tarihsel gelişimi incelendiğinde, temel bilimlere etkileyen paradigma değişimlerinin, Sosyal Bilimlere de yön verdiği görülmektedir. Newton Fizigi, Sosyal Bilimlerde pozitivist/akılcı paradigma olarak anılmaktadır. Kuantum Fizigi (Kaos Kuramı), Sosyal Bilimlere pozitivist ötesi paradigma olarak yansımıştır. (İpek, 2017, s. 475). Pozitivist paradigma, artık geçerliliğini yitirmiştir. Ancak, pozitivist paradigmanın temel matematiksel formüllere ulaşılması konusunda, bilime katkı sağladığı yadsınamaz. Her dönemde kabul gören düşünce, kuram ve teoremler, ilk ortaya çıktıklarındaki haliyle kalmazlar. Sürekli gelişme halindedirler. Bir teorem kabul edildikten sonra, bu teoremin eksik kısımlarını tamamlamak, hatalı kısımlarını düzeltmek yoluyla teorem gelişim gösterir ya da teoremin doğru olmadığı kanıtlanırsa yeni bir teorem ortaya atılır. Zira, bilim dinamiklidir. Bu süreçte atılan her adım, bilime mutlaka bir katkı sağlar. Bilim, gerçekliğe bu şekilde ulaşır. Bu düşüncelerden yola çıkılarak, evrenin mekanik olması ve evrenin geleceğinin tam ve doğru bir şekilde, kesin olarak önceden tahmin edilebilir olması gibi özellikler pozitivist paradigmanın tartışılan kısımlarıdır. Pozitivist paradigmanın tartışılan bu kısımları için, geleceğin önceden kesin olarak bilinmesi fıkri rasyonel olmamakla birlikte, çalışmanın yazarına göre gelecekle ilgili tahmin yürütmenin daha uygun olacağı ancak bu tahminlerin kesin olarak doğru olmayacağı kanaati baskındır. Örneğin: Hava durumu tahmini yapıldığında, tahminler yüzde yüz tutmaz. Dolayısıyla gelecek ile ilgili bir tahmin yapıldığında, bu tahminin kesin olarak gerçekleşmesi olanaklı görünmemektedir. Öyleyse, dünyaya bir başka pencereden bakma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bilim insanlarının şu an için baktıkları nihai pencere, pozitivist ötesi paradigmadır. Pozitivist ötesi paradigmanın özellikleri şunlardır: Gerçek karmaşıktır, evren holografiktir, gelecek belirsizdir ve bu yüzden gelecek ile ilgili kesin sonuçlar kestirilemez, sadece tahminler yürütülebilir, olasılıklardan bahsedilebilir, olaylar arasında karşılıklı ilişkiler ve nedensellik söz konusudur, düzensizlik içerisinde bir düzen olabilir vb. Modern bilimin yanlış olan düşüncelerini ortaya koyan ve onları yenileriyle düzelterken kaos kuramı da bu temellerde kendini ifade etmektedir. Bu anlayış, örgütsel çalışma alanına, özellikle yönetim ve organizasyon konusunda yenilikler getirmiştir.

Kargaşa olan bir ortamda, üzerinde önemle durulan konular farklılaşmaktadır. Gelecek kesin olarak bilinebilir düşüncesi ile bilinemez düşüncesi iki ayrı kutuptur. Yöneticiler kargaşa ortamında, bu kutuplardan hangisinin doğru olduğunu kabul ederse, yönetim işlevini gerçekleştirirken, ona uygun yöntemlere başvururlar. Örneğin: Geleceği sadece tahmin edebileceğimiz düşüncesi doğru kabul edildiğinde hayal edebilme, kendini ifade edebilme, sosyal sorumluluk gibi kavramlar bir adım öne çıkar.

Tüm krizler, birer olumsuz durum gibi görünse bile, eğer doğru yönetilirse, sıçrama tahtası görevi görmektedir. Sıfır noktasına gelme tehlikesi yaşayan bir örgüt için, bu durumdan kurtulmaktan başka bir çare yoktur. O yüzden örgüt, yapabileceğinin en iyisini yapmaya gayret edecektir. Uygulanabilecek başarılı kriz yönetim araçlarından biri olarak, "Finansal Kriz Önleme Çarkları" bilim dünyasına sunulmaktadır. "Finansal Kriz Önleme Çarkları" kullanılırken olasılıklar raporlanır, planlar yapılır ve yaşanan krize göre uygun plan devreye sokulur. Böylece, örgütlerin krizden kurtulma ihtimali yükselir. Örgütün çalışan ve yöneticilerini temsil eden örgütsel farkındalık düzeyi yüksek ise, örgüt iklimini ve yönetimin verdiği kararları temsil eden örgüt içerisindeki yönetim fonksiyonu parlak bir zekaya sahipse, örgüt ya da işletme adını verdiğimiz ekonomik birimler, yaşanan krizden öğrendiklerinden tıpkı bir insan gibi sonuçlar çıkarır. Böylece elinde, bir sonraki benzer krizde nasıl davranacağı ile ilgili tecrübe edinilmiş çıktılar olur.

Temel olarak pozitivist ötesi paradigmadan ilham alan “Finansal Kriz Önleme Çarklarının” işleyişinde temel alınan kuramlardan biri, sistem kuramıdır. Sistem kuramından türeyen, işletmelerin iç ve dış çevre ile etkileşim halinde olduğu ve işletmelerin yaşayan birer organizma olarak ele alınması gerektiği düşüncesi, çalışmada kullanılan modelin temelini oluşturan parçalardan biridir. Ancak, modelde kendi kendine örgütlenen bir süreç bulunmamaktadır. Aksine süreç, ilgili birim yöneticileri tarafından örgütlenmektedir. Zaten örgütlenme, yönetimin fonksiyonlarından biridir. Bu yüzden, “Finansal Kriz Önleme Çarkları” finansman departmanı yöneticisi tarafından örgütlenmelidir. Çalışmada bahsedilen modelin işleyişinin özeti, kısaca şu şekildedir:

- Süreç, model yardımıyla, ilgili yöneticiler tarafından örgütlenir. Artık, işletmede görev yapan her kişinin, süreç içerisindeki görevi ve görev tanımları belirlenmiştir. Tüm çalışanlar, bu çerçevede belirlenen görev tanımlarına uygun işleri yapmaktan sorumludur.
- Sistem düşüncesi çerçevesinde, ilgili kişi tarafından çevre değerlendirilir ve alınan sinyaller kaydedilir.
- Alınan sinyallere göre oluşabilecek kriz durumları, ilgili kişilerce tahmin edilir ve kaydedilip raporlanır.
- Tahmin edilip raporlanan, işletmeler için tehdit olarak görünen her bir kriz durumu için, bir zemberek seçilir. Tıpkı saatlerin zembereklerinin standart olmayışı gibi, her bir kriz durumunda “Finansal Kriz Önleme Çarkları” için seçilen zemberek de bir diğeriyle aynı olmayacaktır. Benzer olma olasılığı vardır. “Finansal Kriz Önleme Çarklarında” zemberek, krizin durumuna uygun seçilen kriz müdahale yöntemidir.

Böylece gerekli önlemler alınmış olur. Tahmin edilen kriz gerçekleşirse, zemberek devreye girecektir.

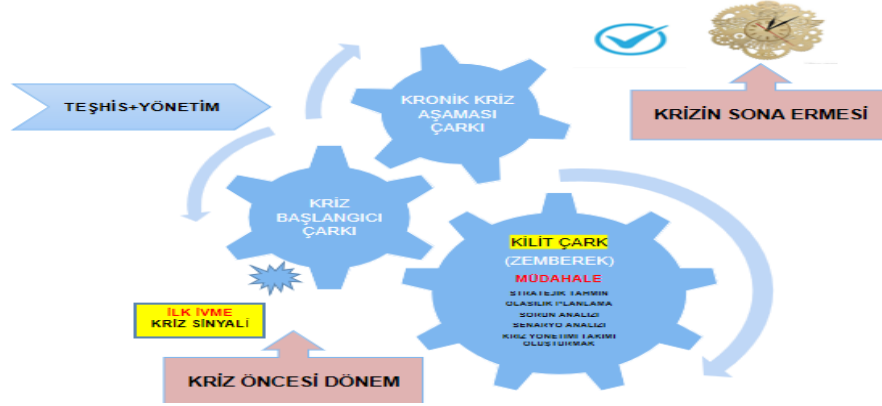
Şüphesiz bugünden, gelecekte gerçekleşecek olan durumlar, kesin olarak bilinemez. Sadece gerçekleşmesi beklenen olaylar hakkında tahmin yürütülebilir. Bu tahminler sonucunda, bir vizyon oluşturulur ve kısa/orta/uzun vadeli planlar yapılır. Ancak bu planlar, esnek ve dönüştürülebilir olmalıdır. Tahmin: “Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme; kestirim” olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 2023). İstatistik bilimi, örneğe dayanarak, çeşitli değişkenlerin tahminlerini yapılabilmektedir. Ancak verdiği sonuçların, kesin ve net sonuçlar olmayacağı unutulmamalıdır. Bu sonuca, tahmin sözcüğünün tanımına bakarak ulaşılabilir. Tahmin, “önceden kestirme” şeklinde ifade edilmiştir. Kestirme sözcüğü ise: “Akıl yolu ile gerçeğe yakın bir yargıya varmak; biçmek, tahmin etmek” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2023). Öyleyse tahmin etmek: Akıl yolu ile gerçeğe yakın bir yargıya varmak olarak ifade edilebilir. İstatistik biliminin yapmış olduğu tahmin etmek eylemi ise, istatistik bilimi yöntemleri kullanılarak, bilinmeyen ile ilgili akıl yolu ile gerçeğe yakın bir yargıya varılmaya çalışmaktır. Ancak, kesin bir yargıya varılamaz. Kriz de gelecekte gerçekleşebilecek bir durum olduğundan, tahmin edilmeye çalışılır. Tahmin edilmesinden yola çıkılarak, krizin kesinlikle gerçekleşeceği konusunda hüküm verilemez sonucuna ulaşılır.

Tüm anlatılanlardan şu sonuç çıkarılmaktadır: Gelecekte neler olacağı, kesin olarak bilinemez. Yapılması gereken, bugünü iyi analiz etmek, gerekli sinyalleri dikkatlice izleyerek kayıt altına almaktır. Böylece, olma ihtimali yüksek krizlere karşı çeşitli senaryolar oluşturulur, kriz anında panik durumu engellenmiş olunur.

Geleneksel planlama yöntemlerinin kullanımı, çalışmanın yazarı tarafından reddedilmez. Bu yöntemlerin harmanlanarak, yeni keşifler yapılması önerilir. “Finansal Kriz Önleme Çarklarını” oluşturan düzeneğin parçaları, belirli bir plana göre düzenlenerek, konular sıraya sokulurken, bu düşünce esas alınmıştır. Geleneksel yöntemler, model ile harmanlanmıştır. Küçük bir etkinin büyük bir çığa neden olmaması için, yani başlangıçta küçük görünen krizlerin, tehlikeli ve içerisinden çıkılamaz bir hal almaması için, “Finansal Kriz Önleme Çarklarının” kullanımı önerilir.

“Finansal Kriz Önleme Çarklarının” iş akışı, üç temel aşamadan oluşur: Birinci aşamada, gerekli sinyaller iyi takip edilip toplanır ve “o an” çok iyi analiz edilir. Alınan sinyallerden yapılan analizler sonucu elde edilen verilere göre, olası kriz tahminleri yapılır ve kaydedilir. İkinci aşamada, kriz anında nasıl davranılacağı planlanır. Krizlere karşı neler yapılacağı ile ilgili senaryolar oluşturulur. Üçüncü aşamada, planlanan yöntem ve eylemler, kriz olması durumunda, yaşanan krize uygun şekilde devreye sokulur. Gerekli uygulamalar eyleme geçirilir.

“Finansal Kriz Önleme Çarkları” isimli modelin genel görünümü, şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Finansal Kriz Önleme Çarkları

Kaynak: (Modele ait şekil, çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur)

“Finansal Kriz Önleme Çarkları” düzeneğinin çalışma prensibini anlamak için, düzenek içerisinde kullanılan parçalar ve düzeneğin kullanıldığı kriz türleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Kaynak ve etkilerine göre krizler iki çeşittir: İç kaynaklı krizler ve dış kaynaklı krizler. Çalışmada oluşturulan model dış kaynaklı bir kriz olan mali/finansal kriz durumunda kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Çıkış şekillerine göre ise krizler üç çeşittir: Sinyal vermeden çıkan krizler, yavaş yavaş sinyal vererek çıkan krizler, aniden ve sinyal vererek ortaya çıkan krizler (Güngör & Bilgin, 2020, s. 6-7). Aniden ve sinyal vererek ortaya çıkan krizler, uzun sürelidir. Çalışmada oluşturulan model, aniden ve sinyal vererek ortaya çıkan, uzun süreli krizlerde kullanılmaktadır. Bunun yanında, krizin dört aşaması vardır: Kriz öncesi aşama, kriz başlangıcı aşaması, kronik kriz aşaması ve krizin sona ermesi aşaması. Krizin sahip olduğu farklı dört aşama olmasına rağmen, krizin aşılması için yapılanlar hep aynıdır: Teşhis, yönetim ve müdahale. Modelde, müdahale yöntemi olarak kullanılan, zembereği oluşturan yöntemler beş tanedir: Stratejik tahmin yöntemi, olasılık planlama yöntemi, sorun analizi yöntemi, senaryo analizi yöntemi ve kriz yönetimi takımı oluşturma yöntemi.

Finansal krizleri nasıl aşabiliriz? Sorusundan yola çıkılarak, finansal krizlerin başarılı bir şekilde aşılmasını sağlayacak model ve o modelin işleyişinin nasıl olabileceği hayal edilirken, Fizik Bilimindeki dişli çarkların çalışma prensipleri çağrışım yapmıştır. Bir süre, dişli çarkların işleyişleri gözlemlenmiştir. Gözlemlerden çıkarılan sonuç şu olmuştur: Dişli çarklar, birbiri arasına giren dişlerden oluşan, yuvarlak biçimli çarklardır. Bir çarkı oluşturan her bir diş döndüğünde, diğer çarka ait dişleri de ittirerek, onun dönmesini sağlar. Bir çarkın üzerindeki diş sayısı, çarkın yarıçapıyla doğru orantılıdır. Çarkın yarıçapı büyüdükçe, diş sayısı da artar. Buradan benzetimle, “Finansal Kriz Önleme Çarkları” düzeneğinde de her bir aşama bir dişli çark ile ifade edilir. Aynı zamanda, bir tane de kilit çark, diğer adıyla zemberek vardır. Zemberek, sistemin yeniden işler duruma gelmesi için eksik olan parçadır. Uygun zemberek sisteme konulduğunda, kriz aşılmış olur.

“Finansal Kriz Önleme Çarkları” yapısal olarak, üç çarkın birleşmesiyle oluşan bir sistemdir. Bahsi geçen üç çark şunlardır: Kriz başlangıcı çarkı, kronik kriz aşaması çarkı ve kilit çark (zemberek). Bu anlamda “Finansal Kriz Önleme Çarklarının” çalışması, bir saatin dişli çarklar yardımıyla çalışmasına benzetilmiştir. Kriz öncesinde, saat doğru bir şekilde çalışmaktadır. Çalışan saat, düzgün işleyen bir işletmeyi/örgütü ve işletme/örgüt içerisindeki finansal yapıyı temsil etmektedir. Bu durumda tıpkı saatin işlevini yerine getirmesi gibi, işletme de işlevlerini yerine getirmektedir. İşletmeler sistem düşüncesi temelinde faaliyetlerini sürdürmektedir. İşletmeye ait bir alt sistemi temsil eden, finansman departmanı da tıpkı işletme gibi sağlıklı çalışmaya devam etmektedir. Başlangıçtaki durum bu şekilde ifade edilir.

Saat artık çalışmıyorsa, durduysa saatin zembereği yerinden oynamış ve çıkmıştır. Bu durum, krizin ortaya çıkması olarak ifade edilir. Saatin tekrar çalışmaya başlaması için, yani kriz durumunun ortadan kalkması için duruma müdahale edilmelidir. Çeşitli müdahale yöntemleri vardır. Uygun yöntem seçilerek

yapılacak olan müdahale sonucunda işletme, kriz yaşanmadan önceki durumuna ya da ondan daha iyi bir duruma döner. İşte bu durum, saatin yeniden çalışır duruma gelmesi ile ifade edilmektedir. İşletme, uygun müdahale ile krizden önceki durumuyla aynı duruma gelir. İşletmenin kriz öncesindeki durumundan daha iyi bir duruma gelmesi olasılığı daha yüksektir. Çünkü, içerisinde çalışan personelden oluşan işletmeler, öğrenme sürecinde oldukça başarılıdır. İşletme çalışanları ve özellikle de sahipleri ile üst yönetimi tarafından yaşanan krizden ders alınır, sonuçlar çıkarılır, değerlendirmeler yapılarak benzer durumlarda neler yapılabileceği ile ilgili tecrübe edilmiş sonuçlar elde edilir. Bu çıktılar, "Finansal Kriz Önleme Çarklarının" uygun müdahale senaryolarına eklenir. Böylece başarı artar ve işletme katma değer sağlar.

"Finansal Kriz Önleme Çarkları" kullanılırken izlenen yol, temel olarak şu şekildedir:

- İşletmeye ulaşan ve süreklilik gösteren, kriz sinyalleri takip edilir.
- Bu sinyaller anlık olarak, dikkatli bir şekilde izlenip, kayıt altına alınır.
- Takip edilen ve kayıt altına alınan sinyaller değerlendirilir, önlemler alınır, hazırlıklar yapılır.
- Yapılan planlar/kullanılan yöntemler/modeller aracılığıyla kriz süreci yönetilir.
- Kriz sonrası, yapılan değerlendirmeler sonucu, bir sonraki krizde nasıl davranılması gerektiği hakkında düşünceler not edilir. Zira, kriz sonrasında işletmeler, krizden çok şey öğrenmiş olacaktır.

"Finansal Kriz Önleme Çarkları" işlerken, yukarıda sıralanan şekilde bir yol izler. "Finansal Kriz Önleme Çarklarının" çalışma düzeneğinin geçirdiği süreç, genel olarak üç aşamadan oluşur: Kriz öncesi aşama, kriz aşaması, krizin sona ermesi aşaması. Mekanik saatler, zamanı ölçmek ve göstermek için karmaşık bir mekanik işleyişe sahip saatlerdir. Enerjiyi zemberek aracılığıyla sağlarlar. Saatin mekanizmasındaki dişliler, zemberekten aldığı hareketi akrep, yelkovan ve saatin diğer parçalarına iletir. Karmaşık yapısı, aralarında uyum sağlayarak zamanı doğru gösterir (Sözer, 2023)

Kriz Öncesi Aşamada, yani kriz öncesi dönemde, işletmenin tüm işlevleri sağlıklı bir şekilde işlemektedir. İşletme, sağlıklı bir finansal yapıya sahiptir. Mali yapısı güçlü ve sağlamdır. İşletmenin finansal yönetiminde görev alan yöneticiler, işlerini yapmakta zorlanmamaktadırlar. Olası kriz sinyallerinin alınmaya başlandığı aşama, bu aşamadır. İşletme "Finansal Kriz Önleme Çarklarını" kullanacağı için, nasıl davranması gerektiği hakkında fikir sahibidir ve korku duymaz. Saat sağlıklı bir şekilde çalışmaya devam etmektedir.

Kriz Aşamasında saat çalışmaya, çarklar dönmeye devam ederken, toplanan kriz sinyalleri, çarklarda biriktirilir ve bir veri bankası oluşturulur. Buna "kriz veri bankası" adı verilir. Bu veri bankası daha sonra, tahmin yapılırken ve önlem almak üzere oluşturulacak olan senaryolarda kullanılacaktır.

"Finansal Kriz Önleme Çarklarının" çalışma sürecinin daha iyi anlaşılması için, ani bir finansal krizin ortaya çıktığını hayal edelim. Çarklar, kriz ortada yokken, normal dönüş hızında çalışmakta ve saatin normal işleyişini sürdürmesini sağlamaktadır. İşletmenin yaşadığı bir problem yoktur. Bu aşamada, "kriz başlangıç çarkı" ve "kronik kriz aşaması çarkı" hareket etmeye devam ederken, krizle birlikte hareketleri hızlanmaya başlar. İlk hızlanan "kriz başlangıç çarkı" kendisine bağlı olan "kronik kriz aşaması çarkının" hızını da artırır. Gittikçe hızlanan iki çark, bir finansal kriz yaşandığının göstergesidir. Hızla dönen çarklar ise, krizin yaşatmış olduğu tedirginliğin imgesel ifadesidir. Eşik değerini aşan çarkların hızı, zembereği yani "kilit çarkını" yerinden oynatır. Zemberek yerinden tamamen ayrıldığında, saatin çalışması durur. Bu, işletmenin krize maruz kaldığını ve işletme işlevlerini bir sürekliliğine yerine getiremez duruma geldiğini ifade eder. Yani kısaca saat durmuştur. "Kriz başlangıç çarkı" sol aşağıya dönerken aynı anda "kronik kriz aşaması çarkı" sağ yukarıya dönerken ve zemberek yerindeyken saatin çalışıyor olması, saate güç vermek için mekanik enerjiyi depolayan zemberek sayesinde. Mekanik saatlerde zemberek tamir edilemez, kırılırsa yenisi takılmak zorundadır. Kilit çark devreye girene dek, saat çalışmayacaktır. Bu yüzden, işletme "Finansal Kriz Önleme Çarklarını" oluşturan parçalardan zembereği tekrar devreye sokmadığı sürece, kriz durumu devam edecek, saat çalışmayacak yani krizin etkisiyle, işletme finansal yapısında zorluklar yaşanmaya başlanacaktır. Faaliyetler durma noktasına gelecektir. "Kriz dönemi" bu şekilde açıklanabilir.

Modelin çalışma ilkeleri kapsamında, zemberek yerinden çıkmadan önce ve çıktıktan sonra, kriz veri bankasındaki bilgiler sürekli değerlendirilmektedir, yani krizi tetikleyen noktalar iyi bilinmektedir. Bu yüzden, yaklaşan ve gerçekleşme ihtimali olan krizler, kolayca tespit edilir ve kriz ortaya çıktığında, bunun ne tür bir kriz olduğu kolaylıkla anlaşılır. Yaşanan kriz finansal bir krizdir. Yaşanan finansal kriz, ulusal ya da uluslararası olabilir. Ulusal finansal bir kriz önlenmeye çalışılırken kullanılan "Finansal Kriz Önleme

Çarklarında” çarkları oluşturan unsurlarda hiçbir değişiklik olmaz. Sistem aynı şekilde çalışmaya devam eder. Kriz, uluslararası finansal bir kriz ise, yönetim sürecine uluslararası çevresel etmenler dahil olmaktadır. Krizin niteliği saptandıktan sonra, ulusal ya da uluslararası olması durumuna göre, bir yol haritası belirlenir. Tespit edilen finansal krizin kaynağı, ögeleri, hangi yöntemler kullanılarak ve hangi çevresel etmenler dikkate alınarak önleneceği konuları hakkında karar verilir. Zemberek, daha sonra devreye sokulur. Örneğin: Ulusal bir finansal kriz, “sorun analizi” yöntemi kullanılarak çözülmek isteniyorsa, yerinden çıkan zemberek yerine, “sorun analizi” isimli zemberek yerleştirilerek, kriz çözülür. Eklenen zemberek sistemi tamamlar ve saat tekrar çalışmaya başlar. Kriz çözümü ulaştırılmış olur. “Finansal Kriz Önleme Çarklarında” zemberek, beş farklı müdahale yöntemini içerir. Krizi durduracak olan zemberek, seçilen yöntemin ismini alır. Yöntemler literatürden destek alınarak modele eklenmiştir. Bu yöntemler şu şekilde sıralanmaktadır: Stratejik tahmin yöntemi, olasılık planlama yöntemi, sorun analizi yöntemi, senaryo analizi yöntemi, kriz yönetimi takımı oluşturma yöntemi (Güngör & Bilgin, 2020, s. 10-11).

Stratejik tahmin yöntemi ekstrapolasyon, simülasyon ve neden-sonuç yöntemlerini kullanır. Kullanılan yöntemler niteliksel tahmin yöntemleridir. Stratejik tahmin yöntemi, geleceğe ait tahminler yapılmasına olanak sağlar. Çünkü stratejik tahmin yöntemi, örgütlerin yeni duruma uyum sağlayacağını kabul eder. Bu kabulden yola çıkılarak, yeni durumlar ile ilgili tahminlerde bulunulur. Kriz anında yeni duruma uyum sağlanır ve krize müdahale edilir.

Olasılık planlama yöntemi çeşitli işletme/örgüt faaliyetlerinin beklenen şekilde gerçekleşmemesi durumunda devreye girer. Kriz durumu bunlardan biridir. Kriz ya da beklenmedik durumlar ortaya çıkmadan önce, olasılıklar düşünülür ve alternatif planlar oluşturulur. Böylece olasılıklardan biri gerçekleşirse, alternatif planlardan birisi devreye sokularak krize müdahale edilir.

Sorun analizi yönteminde ise şu konu ele alınır: İşletmelerin/örgütlerin, dış çevresinde gelişen bazı eğilimler söz konusudur. Örneğin: Günümüzde sağlıklı ürün kullanma/tüketme eğilimi, önem verilen bir eğilimdir ve bu eğilime verilen önem her geçen gün artmaktadır. Bu yüzden işletmeler, kazanç sağlayabilmek amacıyla, bu doğrultuda ürünler üretmek isterler. Sorun analizi, oluşabilecek bu tip eğilimleri önceden tahmin ederek, işletmeleri ve karar vericileri (yöneticileri) kriz durumlarına hazır tutmaya çalışmaktadır. Yöntemin temel düşüncesi, kriz durumlarında oluşabilecek yeni eğilimlere önceden hazırlıklı olmak temeline dayanır. Böylece, yeni eğilimlere uyum sağlayarak, krize kolayca müdahale edilebilir. Kısaca, yöntem öncekiler ile oldukça benzerdir. Genel olarak, oluşabilecek bir soruna baştan çözüm aramak, tüm sistemin kalbini oluşturur. Bu yönüyle yöntem, en çok olasılık planlama yöntemiyle benzerlik göstermektedir.

Senaryo analizi yöntemini anlayabilmek için ise, öncelikle senaryo sözcüğünü tanımlamak gerekir. Senaryo sözcüğünün tanımı şu şekildedir: “Bir tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin” (Türk Dil Kurumu, 2023). Şüphesiz, analizin isminde senaryo sözcüğünün geçmesi bir anlam ifade eder. Anlamı şudur: Senaryo analizinde, ortaya çıkma olasılığı olan, farklı durumlar belirlenir. Daha sonra, belirlenen durumların oluşması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm arayan senaryolar oluşturulur. Bu senaryolar, tıpkı tiyatro ya da diğer eserler için yazılan senaryolar gibidir. Böylece, alternatif çözümler önceden belirlenmiş olur. Bu durum, betimlemeli olarak şu şekilde ifade edilebilir: Kriz için bir tiyatro piyesi benzetmesi yaparsak, kriz piyesinin gerçekleşme planı, yüzde yüz kesin olmamakla birlikte, ana hatlarıyla, önceden tespit edilmeye çalışılmıştır. Yani yine bir tahmin yapılmıştır.

Son olarak, kriz yönetimi takımı oluşturma yöntemini kullanırken, adından anlaşılacağı gibi, bir kriz yönetim takımı oluşturulur. Böylece:

- Kriz takımı üyelerinin kim olduğu,
- Kriz takımı üyelerinin görevlerinin neler olduğu,
- Hangi kriz takımı üyesinin, hangi üstten emir alacağı,
- Hangi kriz takımı üyesinin, hangi üste rapor vereceği, açık şekilde yazılır.

Kriz anında nasıl davranılması gerektiği bilgisini içeren kurallar oluşturulur. Oluşturulan bu kurallar, kriz yönetimi takımı tarafından uygulanır. Kriz yönetimi takımının görevi, sadece kriz anında faaliyet göstermek değildir. Kriz ortaya çıkmadan önce analizlerin yapılması, olması beklenen krizler hakkında

tahminler geliştirilmesi ve alternatif çözümleri içeren önlemlerin alınması için eylem planlarının oluşturulması da kriz takımının görevleri arasındadır.

Finansal krizlerin başarılı bir şekilde yönetilmesi, krizden zarar görülmemesi için oluşturulan "Finansal Kriz Önleme Çarkları" modelinin özünü meydana getiren düşünceye uygun olduğu için, bahsi geçen beş yöntemin kullanılması, çalışmanın yazarı tarafından uygun bulunmuştur. Literatür taraması sonucunda, modele uygun ve model için kullanılabilecek başka bir yöntem olmadığı görülmektedir. Ancak çalışmayı geliştirmek adına, ileride çalışmadan ilham alarak geliştirilecek modellerde ya da yeni çalışmalarda yöntemlerin çeşitlendirilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Kullanılan beş yöntemin ortak noktası şudur: Kriz ortaya çıkmadan, yapılmış olan tahminlere göre çözüm yolları/yöntemleri önceden belirlenir ve kriz sırasında, çözüm için belirlenen yollar/yöntemler (zemberek) devreye sokulur.

Kriz anında, önceden yapılmış olan tahminlerin yardımıyla karar verilen zemberek çeşidi devreye girer ve model, yaşanan finansal kriz problemine, elinde hazır olan alternatiflerden birini hızlıca devreye sokarak çözüm bulmuş olur. Bu durum, tıpkı, yaşamımızda çeşitli planlar yapmamız ve tahmin ettiğimiz durumlarda nasıl davranabileceğimiz ile ilgili önceden hazırlıklar yapmamız durumuna benzer. Tedbirli olmak hem işletmecilikte hem de hayatta kötü durumların kolay atlatılmasına yardımcı olmaktadır.

Krizin Sona Ermesi Aşamasında karar verilen yöntem uygulanarak, kriz durumu son bulur. Zemberek yerine konulmuş, böylece, dışı çark sistemi tamamlanmış ve saat tekrar çalışır duruma gelmiştir. Saatin çalışır duruma gelmesi, "Finansal Kriz Önleme Çarklarında" kullanılan yöntemin başarıya ulaştığını, böylece krizin sona erdiğini ifade eder. Çünkü, kullanılan yöntemi, dışı çarklarda temsil eden parçanın ismi zemberek'tir. Kriz bittikten sonra, bir süre boyunca krizin ufak tesirleri hissedilebilir, ancak belirli bir zaman geçtikten sonra kriz nedeniyle ortaya çıkan tüm durumlar sona erecektir. Ani bir şekilde ortaya çıkan, ancak sinyal veren, bu tip finansal krizler hazırlıklı olunmaması durumunda, oldukça yıkıcı etkilere neden olabilir ve işletmeye büyük zararlar verebilir.

Özetle, modelin iskeleti, iskeleti kaplayan tüm sistemin kuruluşu ve işleyişi bu şekildedir. Model, ulusal ve uluslararası işletmecilikte kullanılabilir. Ancak, modelin kullanımı, ulusal ve uluslararası işletmelerde birtakım farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar: Uluslararası çevre koşullarının farklılaşması nedeniyle oluşan farklılıklar, içerik, boyut ve etki farkları vb. olabilmektedir. Uluslararası boyutta her anlamda çeşitlilik, risk ve belirsizlik artmaktadır. Bu yüzden, modelin kullanımı ile ilgili her iki durum için ortaya çıkan, temel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar şunlardır: Uluslararası işletmecilikte, işletmenin faaliyet gösterdiği her ülke, ülke içerisinde her bölge kültürel açıdan farklıdır. Bu farklılıklara, bireysel olarak insanların sahip olduğu tutum ve algılar, yetişmiş oldukları çevre, aileden gelen kültürel miras ve öğretiler vb. konular da eklenince kültürel farklılıklar, uluslararası işletmecilikte, yerel işletmelere göre daha karmaşık bir hal almaktadır. Zira, konu derinleştikçe kültürel farklılıkların, işletmenin örgütsel yapısını oluşturan işletme çalışanlarının, içerisinde yaşadığı toplumsal yapı, akraba çevresi, arkadaş çevresi, aile yaşayışı ve geçmişi ile kişinin gen haritasına dek uzanabileceği söylenebilir. Bu yüzden, model uluslararası işletmelerde kullanıldığında, kriz yönetimi sırasında kültürel farklılıklar daha dikkatli bir şekilde değerlendirilir. Çünkü, kültürel çeşitlilik artar ve işler daha karmaşık bir hal alır. Bu yüzden model, uluslararası bir işletmenin finans departmanında kullanıldığında, hangi çeşit zembereğin benimseneceği ve zembereğin uygulama tarzı ile ilgili kararlar verilirken, işletmenin faaliyetini sürdürdüğü ülkede çalışan finans yöneticisi ve personelin kültürel yapısı dikkate alınır. Ancak, ana şirketin örgüt kültürünün tüm yavru şirketlerde benimsenmesinin sağlanması da ihmal edilmemelidir. Uluslar, ticari faaliyette bulunmak için ulusal sınırlar dışına çıktığında, farklı para birimlerini kullanmaktadırlar. Finansal krizlerin olumsuz etkilerini önlemek için devreye sokulan "Finansal Kriz Önleme Çarklarının" bu durumdan etkilenmemesi söz konusu değildir. Bu yüzden, uluslararası işletmeler de "Finansal Kriz Önleme Çarkları" kullanırken, para birimlerindeki farklılıkları göz önünde bulundurulur. Yaşanan krizin, hangi para birimi kaynaklı olduğu tespit edilir. Krizin etkilediği ülkede hangi para biriminin kullanıldığı, yani hangi para birimine ait işlemlerin krizden etkilendiği konusunda tespitler yapılır. Böylece, model sağlıklı bir şekilde uygulanır ve doğru çözümler planlanır. Ticari faaliyette bulunmak için ulusal sınırlar aşıldığında, işletmenin özgürlüklerini kısıtlayan ya da sınırlayan farklı devlet yasalarıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Uluslararası işletmeler "Finansal Kriz Önleme Çarklarında", modelin teşhis ve önleme aşamasında yasal koşullardaki farklılıkları göz önünde bulundurulur. Uluslararası işletmecilikte, ticaret yapılan ülkeler çeşitlenmektedir. Bu yüzden, yüz yüze kalınan ekonomik

ve politik koşullar da değişmektedir. Bu, çok önemli bir konudur. Ekonomik koşulların ve politik yapının değişmesi, finansal krizin o ülkedeki etkilerinin farklı olması anlamına gelir. Krize karşı alınacak önlemler ve kriz sonrası ulaşılan başarının sürdürülebilirliği, bu farklılıklardan etkilenir. Model, bu durumlar göz önünde bulundurularak şekil alır.

Modelin işleyişinde içerik, boyut ve etki kaynaklı farklar da vardır. Uluslararası düzeyde, farklı ülkelerin konuya dahil olması içerik, boyut ve etki bakımından farklılıklara yol açar. Örneğin: Ortaya çıkan finansal krizin, gelişmiş ülkede yer alan bir firmanın finans departmanında meydana getireceği etki ile az gelişmiş bir ülkede yer alan firmanın finans departmanında meydana getireceği etki aynı olmaz. Burada, etki farkı ortaya çıkar. Bu yüzden finans yöneticileri, "Finansal Kriz Önleme Çarklarını" farklı ülkelerde, o ülkeye uygun hale getirmelidir. Bu anlamda, nedene değil sonuca odaklanılmalıdır. Ancak şüphesiz, krizin nedenleri de göz ardı edilmemelidir. Kısacası, kriz içerik ve boyut bakımından değerlendirilirken, krizin nedenleri de araştırılmalıdır ve uygulamaya dahil edilmelidir. "Finansal Kriz Önleme Çarklarının" ulusal ve uluslararası işletmecilikte farklılaşan noktaları, sürecin işleyişinde göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Tartışma ve Sonuç

Belirsizlik, kaos ve sonunda yaşanan krizler... İnsanoğlunun bu "bermuda şeytan üçgenini" çözmesi hayli zaman aldı. Uçakların kaybolduğu "bermuda şeytan üçgeninde" yaşananlar, insanlığın kriz durumlarında yaşadıkları ile aynıydı: Başlangıçta belirsizlik, ardından yaşanan kaos ve nihayetinde ortaya çıkan krizler. Aynı kaybolmuşluk hissi, iki durum için de yaşanmaktaydı.

İşletme Bilimi odaklı araştırmacı gözlüğüyle bakıldığında, hissedilen kaybolmuşluk hissini ortadan kaldıracak bir modele ihtiyaç duyulduğu fark edilmiştir. Çünkü, bu konuda oldukça büyük ve hacimli bir boşluk vardır. Bu boşluk fark edildikten sonra, neler yapılabileceği düşünülmüş ve çalışmanın yazarı keşifsel bir araştırmaya koyulmuştur. Sonuçta, fizik biliminin referans alınmasıyla geliştirilen "Finansal Kriz Önleme Çarkları" (FKÖÇ) ortaya çıkmıştır. Böylece, fark edilen boşluğun doldurulmuş olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde sınırların geçirgenliği artmıştır. Ancak görünmeyen engeller halen mevcuttur. Örneğin: Irkçılık, tercihsiz ticaret vb. Sınırların ortadan kalkmasının yanı sıra teknolojinin ilerlemesi, işletmelerin sınırlar ötesinde kolaylıkla faaliyet gösterebiliyor olması küreselleşme olarak adlandırılmaktadır. Dünya, sınırları geniş bir köy haline gelmiştir. Krizler, artık daha geniş bir coğrafyada ortaya çıkmaktadır. Belirsizliğin daha yüksek olduğu böyle bir ortamda yerel ya da küresel alanda ortaya çıkan finansal krizler, işletmecilik alanında finansman departmanında çözüm içeren bir modeli gerekli kılmıştır. Modelin hem yerel işletmelerde/örgütlerde, hem de uluslararası işletmelerde/örgütlerde kullanılmak üzere oluşturulması ise yaşanan küreselleşme eğilimindeki artışın bir sonucudur.

Küreselleşme, herkesin sandığı gibi, yerel unsurlardan vazgeçmek anlamına gelmez. Örneğin: Uluslararası işletmeler, uluslararası pazarlama alanında, "glokalizasyon" stratejisini izlemektedir. Glokalizasyon stratejisinde, global stratejiler belirlenmekte ancak, yerelden de uzaklaşılmamaktadır. Bu nedenle, "Finansal Kriz Önleme Çarkları" (FKÖÇ) yerel ve işletmeye ait özel farklılıklar ile ilgili hassasiyetleri dikkate alacak şekilde olmalı, aynı zamanda küresel farklılıkları da içine alacak şekilde kapsamlı olmalıdır. Model, her işletmenin/örgütün kendi yapısına, yerleşik olduğu ülkeye göre, ufak değişiklikler yapılarak kullanılmalıdır.

Böylece çalışmada, "Finansal Kriz Önleme Çarklarının" (FKÖÇ) temel çalışma prensibi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Kullanımı sırasında, üzerinde önemle durulması gereken noktalardan bahsedilmiştir. Yazar tarafından modeli geliştirmek ve ilerletmek için gelecekte gerçekleştirilebilecek olan çalışmalarda, "Finansal Kriz Önleme Çarklarının" firmalarda uygulanması ve uygulama sonucu elde edilebilecek veriler konu alınabilir. Böylece, konu ve model derinlemesine detaylandırılarak daha anlaşılır bir hal alacaktır.

Sosyal ve Beşeri Bilimler için, günümüzde en geçerli paradigma olarak anılan kaos kuramının, çalışmada bahsedilen önermeleri temel alınarak oluşturulmuş olan modele, çalışmanın yazarı tarafından özgün bir nitelik kazandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmada kaos kuramının bir kısım düşünceleri kullanılarak oluşturulan modelin temeli şu şekilde açıklanabilir: Problem içeren durumların çözümünde, tahmin etme becerisi kullanılmalıdır. Bu nedenle, krizden önce tahmin etmeye yardımcı olacak araçların kullanılması akla yatkındır. Gelecekte olacak tüm durumlar, bilinmezlik içerir ve sonucu görmeden bilmemiz asla mümkün

değildir. Bu yüzden, iç ve dış çevredeki sinyaller dikkate alınarak, olması muhtemel sonuçlar tahmin edilmeye çalışılır ve bu sonuçlara karşı uygulanacak olan müdahale planları önceden yapılır. Yapılan bu tahminler, gerçekleşmesi kesin olan sonuçlar değildir. Zira, yapılan taramalar sonucu, evrende, gerçekleşecek olan olayların kesin olarak bilindiğini kanıtlayan herhangi bir örnek ya da çalışma bulunamamıştır. Bu araştırmadan yola çıkılarak çalışmada, kriz durumları gibi, gelecekteki olayların sadece tahmin edilebileceği fikri kabul edilmiştir. Kaos teoreminin özünde de bu vardır. Bu tahminler, zor durumlara hazırlıklı olunmasını sağlar. Böylece, krizler etkin ve başarılı bir şekilde yönetilir. Sonuç olarak, modelin kaos teoremi sınırları içerisinde hareket eden, ancak özerk bir model olduğu söylenebilir. Daha önce benzer bir çalışmanın gerçekleştirilmemiş olması ve modelin tamamen farklı bir yolla, disiplinler arası ele alınarak, fizik biliminden bir araca benzetme ile özgün bir şekilde oluşturulması, çalışmanın yazarının bilim dünyasına “yeni şeyler söyleme” isteğinden kaynaklanmaktadır. Zira, bilim var oldukça sürekli bir adım ileriye gitmek ve insanlığa fayda sağlamak için araştırmak, hayal etmek ve keşfetmek bilim insanlarının hedefi olmalıdır. Bu hedeften yola çıkılarak, model ana amaç olarak işletme dünyasının, özellikli amaçları dahilinde de sadece bilim dünyasının değil tüm insanlığın faydalanması için sunulmuştur.

Çalışmada da bahsedildiği gibi, geleneksel risk tespit yöntemleri ya da krizi önlemek için uygulanabilecek politikalar dışlanmamaktadır. Aksine, modelin, ortaya çıkabilecek olan krizin içinde bulunduğu atmosferin doğasına uygun olan risk tespit yöntemleri ve kriz önleme politikalarıyla birlikte kullanılması durumunda daha etkin hale geleceği vurgulanmaktadır.

Bilim dünyasında, işletmecilik uygulamalarında ve belki de geliştirilerek toplumsal yaşamda karşılaşılan krizlerde kullanılması arzusuyla ortaya koyulmaya çalışılan modelin başarılı şekilde uygulanması ve başarılı sonuçlar alınmasının, işletmeciliğe katkı sağlaması yoluyla tüm ülkenin ekonomik gelişimine ve başarısına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın ana amacı, işletme yönetimi alanında yaşanan problemlerin aşılması için çözüm sunmak yolunu izler. Modelin bilim insanları tarafından değerlendirilmesi, içselleştirilerek geliştirilmesi için bilim insanları tarafından yeni çalışmaların yapılması arzu edilmektedir. Bu konuda çalışmanın yol gösterici olacağı ve çalışma hayatında, işletmelerin finansman yöneticileri tarafından kabul görerek kullanılır hale gelmesi durumunda, işletmelere fayda ve katkısının oldukça fazla olacağı düşünülmektedir. Ayrıca kriz nedeniyle yaşanabilecek büyük kayıplar da engellenecektir. Modeli kullanan işletme sayısı arttıkça, sistem düşüncesi çerçevesinde, tüm işletmeler arasında modelin kullanımı ile ilgili çeşitli bağlantılar kurulabilir. Böylece işletmeler modeli kendi içlerinde kullanmaya devam ederken, aynı zamanda tüm işletmelerin kullandığı modelleri birbiriyle bütünleştiren tek bir model de inşa edilebilir. Böylece ülke/dünya genelinde yaşanabilecek krizler daha kolay yönetilebilir, krizlerle ilgili daha rahat veri toplanabilir. Oluşturulan bütünleşik sistemi içeren bir kriz üssü kurulabilir. Ayrıca, çalışmanın her insanın içinde olan ve çocukken bizi sürekli soru sormaya teşvik eden, ancak büyüdükçe bazı etmenler dolayısıyla kişilerde azalan, merak duygusunu canlandırması arzu edilmektedir. Bahsedilen “bilimsel düşünme ve sorgulama” yeteneğini ve isteğini ortaya çıkarma çabası, çalışmada sorgulayıcı ifadelerle yer verilmesi yoluyla ifade edilmiştir. Nitekim, bilimde geçerli birçok paradigma, teorem, kuram vb. vardır. Her geçen zamanda, bu kabullerin üzerine yeni şeyler eklenir, eksiklikler tamamlanır, yanlış olan kısımlar düzeltilir. Bilim bu şekilde yol alır. Bu şekilde dünyanın tepsisi gibi olduğu inancından, geoit şeklinde olduğu doğrusuna ulaşılmıştır. Bu anlamda çalışmanın, bilim insanlarının şu anki tüm bilimsel kabuller üzerinde düşünmelerini ve araştırma yapmalarını sağlamak üzere harekete geçmelerine vesile olacağına olan inanç ve istek de çalışmada kendini göstermektedir. Çalışma, bilimin keşifsel bir yolculuk olduğu ve insanlığa faydalı olma temel düşüncesi üzerinden yol aldığını kabul ederek gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, işletme bilimcisi gözlüğünü çıkarmakta, bilim gözlüğüyle dünyaya, insana ve örgütsel sistemlere bakmakta, onları keşfetmeye çalışmaktadır.

Çalışmanın yazarı tarafından, gelecekte konu ile ilgili destekleyici ve geliştirici yeni çalışmalar yapılması düşünülmektedir. Bu yüzden çalışma, çalışmanın eksik yanlarının tamamlanması ve en faydalı, en uygulanabilir modele ulaşılabilmesi için, her disiplinden tüm bilim insanlarının düşünceleri ile desteklenmeye açıktır. Çalışma, istatistik bilimini kullanarak yapılan nicel, keşifsel araştırmaya dönük olan nitel ya da her ikisinin de kullanıldığı karma yöntemlerle gerçekleştirilebilecek farklı çalışmalarla desteklenebilir. İş hayatında, uygulamada kullanılmak istenildiğinde, çalışmanın yazarına ulaşarak destek alınabilir. Bu konuda yapılan/yapılacak olan yeni çalışmaların takip edilmesi de önerilmektedir. Çalışmanın

yazarı, çalışmanın tanıtımı ve modelin kullanımına ait detayların anlatılması için, her türlü sunum davetine açıktır.

6. Extended Abstract

This study aimed to present a new model who is called as “Finansal Kriz Önleme Çarkları” (FKÖÇ) in Turkish and "Financial Crisis Prevention Gearwheels" (FCPG) in English. The model has been created based on the difficulties that the managers of the finance department of domestic and international corporations have experienced due to financial crises.

First of all, it must be told that it is a conceptual research. Conceptual research is defined as a methodology in which research is conducted by observing and analysing the information that is already available about a particular topic. Conceptual research does not involve any practical experimentation. It is concerned with abstract concepts or ideas. Philosophers have long used conceptual research to develop new theories or to interpret existing theories from a different perspective. It is aimed to come up with a new idea, theory or concept. A new model (concept) was found out at this paper.

Qualitative research method was used in multiple ways. Among the data collection techniques, observation and document scanning methods were used. The expert opinions were obtained. Related texts, written documents and intuitions were used as well. Telephone conversations, personal notes, discussion notes, and research notes were inspected carefully. At the end of the research, a new model called "Financial Crisis Prevention Gearwheels" (FCPG) were explored. The model was based on chaos theorem. It was created as a new method but, some old and some basic methods were included in the study.

If the corporations are willing to be successful after the big crises, it is needed to make provision for unforeseen circumstances. As a kind of crises, financial crises are considered at the article. So, if it is thought widely, it can be said that financial crises can be managed by the corporations, just like all other crises. The author of the study examined whether there was a study on protection from financial crises in the literature. As nothing was found about that issue, this gap in Business Science was tried to be filled with an easy and practical model.

At the end of the research, a new model was designed and "Financial Crisis Prevention Gearwheels" (FCPG) in English and “Finansal Kriz Önleme Çarkları” (FKÖÇ) in Turkish were given as a name to that model. It was thought that a crisis protection model's working principles can be similar with gearwheels' working principles. So, this work was inspired by the science of physics (gearwheels). After observation, reading the documents and analyses, a new model has been explored. First the basis of the model was created. Then step by step, the model began to become a system for finance department managers.

The workflow of the "Financial Crisis Prevention Gearwheels" as like below briefly:

- The necessary signals are well obtained and noted. “Present” must be analysed very well. Because “present” signals data help the finance manager to make possible crisis predictions and it must be recorded.
- Rules or behavior list during the crises are planned. Scenarios about what to do against crises are created.
- In case of a crisis, the planned methods and actions are activated in accordance with the crisis experienced. Necessary actions are performed. The most important point to be able to survive after crises is choosing and putting the right “watch spring” to the model. If so, the corporation will be succeeded after all hurricane.

There are no restrictions on its use so far. In addition, the model can be used by adapting it to different fields of science. When using the model, attention should be paid by finance department managers to make accurate determinations and collect accurate/reliable information. Since it is an innovative study, the study is open to ideas to be proposed by scientists to improve the model presented in the study.

In the science world, with the desire to be used in business applications and perhaps developed and used in crises encountered in social life. The study can be supported by different studies that can be carried out with quantitative studies using statistical science, qualitative studies oriented towards exploratory research, or mixed methods using both. In business life, when it is desired to be used in

practice, support can be obtained by contacting the author of the study. It is also recommended to follow the new studies conducted/to be conducted on this subject. The author of the study is open to all kinds of presentation invitations to introduce the study and explain the details of the use of the model.

This study is unique in that there is no study including any model about “preventing from financial crises”. Details and metaphorical infrastructure of the study makes it innovation. Although it is supported by literature, it is presented to the world of science and business as a new model. Because, it is completely new and unique.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Acar, B. Y., & Acar, H. (2002). Sistem kuramı - ekolojik sistem kuramı ve sosyal hizmet: Temel kavramlar ve farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), s. 29-35.
- Acharya, V. V., & Richardson, M. (2009). Causes of the financial crisis. *Critical Review*, 21(2-3), s. 195-210. doi:<https://doi.org/10.1080/08913810902952903>
- Adrian, T., & Shin, S. H. (2010). The changing nature of financial intermediation and the financial crisis of 2007-2009. *Annual Review of Economics*, 2(1), s. 603-618. doi:<https://doi.org/10.1146/annurev.economics.102308.124420>
- Akar, H. (2013). *Dış borç sorunu ve mali kriz*. [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi]. Uludağ Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/server/api/core/bitstreams/6406427b-5d3b-40d5-a577-2131ff980285/content> adresinden alındı
- Akün, E. (2013, 01 01). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 5(1), s. 85-116.
- Aykaç, B. (2001). Kamu yönetiminde kriz ve kriz yönetimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), s. 123-132.
- Bahar, O., & Erdoğan, E. (2011). 1994 ve 2000 krizleri sonrasında Türkiye'de uygulanan finansal regülasyon politikaları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (27), s. 26-44.
- Baltacı, A. (2019). Sosyal sistem kuramı ve eğitim örgütlerine etkileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 1-19.
- Cizreli, B. (2015). Dünya sistemleri kuramı bağlamında batının göç haritası. *Sosyoloji Divanı*, (6), s. 33-42.
- Claessens, S., & Kose, A. (2013, Ocak 30). Financial crises: explanations, types and implications. IMF Working Paper, 28. Ocak 23, 2024 tarihinde IMF Working Paper: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Financial-Crises-Explanations-Types-and-Implications-40283> adresinden alındı
- Demez, S. (2016). *Merkez bankası parasal büyüklüklerinin parasal krizleri açıklamadaki etkinliği: Panel veri analizi*. [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. İstanbul Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/54773.pdf> adresinden alındı
- Demirtaş, A. G., & Eğitim, F. İ. (2000). *Kriz Yönetimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(23), s. 353-373.
- Eichengreen, B., Andrew, K. R., & Charles, W. (1996, Ocak). Contagious currency crises. NBER Working Paper, (5681). doi:<https://doi.org/10.3386/w5681>
- Er, S. (2011). Finansal krizleri önleme aracı olarak finansal sektörün regülasyonu, mortgage krizi ve Türkiye. *Maliye Dergisi*, (160), s. 307-327.
- Gülen, Ş. S. (2022). Küresel finans krizi sonrası avrupa birliği ve Yunanistan borç krizi. [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. Trakya Üniversitesi Kurumsal Akademik Arşiv. <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/7962> adresinden alındı
- Güngör, S. F., & Bilgin, R. K. (Dü). (2020). *Kriz yönetimi: kaçınılmazı anlamak*. Gazi Kitabevi.
- Haydaroğlu, C. (2022). Finansal kriz üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), s. 67-78. doi:<https://doi.org/10.52791/aksarayiibd.1071894>
- İpek, C. (2017). Kaos kuramı ve örgütsel kaos. M. Tepe, B. H. Memduhoğlu, & Y. Kürşad (Dü) içinde, *Yönetimde Yeni Yaklaşımlar* (s. 461-490). Ankara: Pegem Akademi. doi:<https://doi.org/10.14527/97860536-40677>
- Işık, S., Duman, K., & Korkmaz, A. (2004). Türkiye ekonomisinde finansal krizler: Bir faktör analizi uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), s. 45-69.
- Kendirli, S., & Şenol, Y. F. (2022). Erken uyarı sistemlerinin öncü göstergeler ile finansal kriz tahmininde uygulanması Türkiye 2016-2019 yılları örneği. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), s. 390-402. doi:<https://doi.org/10.29106/fesa.1122394>
- Longstaff, A. F. (2010). The subprime credit crisis and contagion in financial markets. *Journal of Financial Economics*, 97(3), s. 436-450. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2010.01.002>

- Marshall, D. (1998). Understanding the asian crisis: systemic risk as coordination failure. economic perspectives. 22. Federal Reserve Bank of Chicago: <https://www.chicagofed.org/publications/economic-perspectives/1998/3qepart2> adresinden alındı
- Oktar, S., & Dalyancı, L. (2010). (2010). Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler. i, 29(2). *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), s. 1-22.
- Özdemir, E. (2019). *Finansal krizler tarihi ve öncü göstergeler indeksini etkileyen faktörlerin analizi: Türkiye örneği*, (Tez No: 581703). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi].
- Öztürk, S., & Gövdere, B. (. (2010). Küresel finansal kriz ve Türkiye Ekonomisine etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), s. 377-397.
- Parasız, İ. (1999). *Modern ansiklopedik ekonomi sözlüğü*. Ezgi Kitabevi.
- Rosenthal, U., & Kouzmin, A. (1997). Crises and crisis management: toward comprehensive government decision making. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 7(2), s. 277-304. doi:<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jpart.a024349>
- Rudd, K. (2009, Şubat). The global financial crisis. *Monthly*, s. 20-29. doi:<https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.610838417780601>
- Sivashgil, A. H. (1999). Finansal kriz ve 1994 krizinin Türkiye’de finans sektörü üzerine etkileri. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Sözer, M. F. (2023, Temmuz 14). *Mekanik Saatler Hakkında Bilmeniz Gerekenler*. Oggusto: https://www.oggusto.com/gentlemen/saat/mekaniksaatler#Mekanik_Saatin_Ozellikleri_Nelerdir? adresinden alındı
- Sufi, A., & Taylor, M. A. (2022). Financial crises: a survey. *Handbook of International Economics*, 6, s. 291-340. doi:<https://doi.org/10.1016/bs.hesint.2022.02.012>
- Tuğcu, T. Ş. (2004). Kriz yönetiminde liderlik kavramının önemi. *Selçuk İletişim*, 3(3), s. 16-22.
- Turgut, A. (2007). Türleri, nedenleri ve göstergeleriyle finansal krizler. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 20(4-5), s. 35-46.
- Türk Dil Kurumu. (2023, Haziran 30). *Türk Dil Kurmu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Ural, M. (2003). *Finansal krizler ve Türkiye*. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), s. 11-29.